

Globális ötvenes évek¹

Európa komparatív történeti önképe a diktatórikus időszakokról és az állami segédlettel megszervezett huszadik századi politikai erőszakról és elnyomásról meglehetősen torz, lyukas és aránytalan. Hamis kapcsolásokat tart fenn a fasizmus és az ötvenes évek államszocialista elnyomása között, csak az Európán belüli rendszerekről gondolkodik, azon belül szinte mindent Kelet-Európára terhel, kihagyja a gyarmati rendszeren belüli terrort, miközben Európa globálisan is alakította a politikai elnyomás brutális formáit. Európa a politikai erőszak kiemelt aktora volt globálisan és a kontinensen belül is a huszadik században. Ez a reprezentációs egyensúlytalanság nyilvánvalóan jelentős problémát jelent abban, hogy feltárjuk a társadalmi folyamatok és katalizmák globális történeti szociológiáját és összefüggésrendszerét. Az alábbi esszé arra tesz kísérletet, hogy visszahelyezze a gyarmati terrort a képletbe és elgondolkodjon azon egy könyv eredményei okán, hogy milyen közös globális történelmet írhatunk a huszadik század egyik legproblematisabb évtizede kapcsán.

Jól mutatja a végletes Európa-központúságot Norman Davies 'Európa története' (Davies, 2001). A szöveg, miközben az 1945 utáni időszakra vonatkozóan figyelmen kívül hagy mindenféle európai koloniális történetet, az 5. és 6. függelék két táblája emblematikusan feltárja a torz diskurzus több elemét is. Az első a kivégzettek megoszlása Szovjet-Oroszországban és a Szovjetunióban 1917 és 1945 között, míg a másik elnevezése: „Az emberi veszteségek fő csoportjai Európában (1914-1945)”. A konkrét számokat itt nem is érdemes kritikailag értékelni, elég a kategóriákat és a legdurvább arányokat sorra venni a diskurzív elemek és aránytalanságok megmutatása érdekében.

A polgári lakosság veszteségei (27 millió), a megölt szovjet állampolgárok a második világháború során (27 millió), a szovjet Gulag áldozatai (22 millió), a második világháború katonai veszteségei (14 millió), a szövetkezetesítés és kuláktalanítás áldozatai (12 millió), az első világháború katonai veszteségei (8 millió), az orosz polgárháború áldozatai (7 millió), az ukrán éhínség (6 millió), a zsidó holokauszt (6 millió), Lengyelország veszteségei 1939-45 között (6 millió), az USA, az Egyesült Királyság 1 milliós áldozata, a polgári lakosság vesztesége Európában (6 millió). Olybá tűnik tehát, hogy a Szovjetunióban és Kelet-Európában összpontosult minden olyan folyamat, ami a tömeges

terrorhoz és emberáldozathoz vezetett. A Szovjetunió maga lenne a teljes és totális horror, amivel szemben még a náci terror is csak töredékes tragédia, míg Nyugat-Európa maga a béke szigete. A becslült számok elképesztően pontatlan megadása mellett (a szovjet oldal számai minden tekintetben jelentősen felülbecsültek) a 6. függelékben fel sem merül, hogy a szovjet állampolgárok, a szovjet Gulág, a katonai veszteségek, a kuláktalanítás, az ukrán éhínség és a holokauszt mind mind millió számra tartalmaz páronként, sőt még több kategóriában is átfedést. Szovjet állampolgárok, második világháborús áldozatok, a Gulag áldozatai háromszor is utalhatnak ugyanazon csoportokra. Így a szovjet oldal ténylegesen maga a horror háza. Másik oldalról a nem keleti Európa nem tűnik fel elkövetőként, hiszen csak a világháborús veszteségek vagy a holokauszt kategóriában jelenik meg. Még a holokauszt is részben trükkös ebben a kontextusban, hiszen itt a máshova is besorolt 2.2 millió szovjetunióbeli zsidó embertársunk is szerepel, miközben nem jelenik meg, hogy a Szovjetunióra rontó hatalmak és országok (beleértve saját magunkat is) a felelősek ezen emberek haláláért (Krausz 2001, Krausz-Varga 2013, Krausz-Barta 2014)). Így a politikai erőszak borzalmait Európa keleti és kommunista felére terheli a tábla, és implicit módon jelzi, hogy az adott társadalmi rendszerben keresendő az állami segídettel végrehajtott széles körű politikai és katonai erőszak okrendszere.

Ha a harmadik világ, a felbomló gyarmati rendszer felé nézünk, akkor ebben az európai történelmi perspektívában csak a csend és gúny marad a „harmadik világ” felé, amely a vonatkozó bemutatások szerint a szuperhatalmak egyszerű játékszere volt. Jól mutatja ezt a kapcsolást az Európa Parlament 2009-es határozata is, amely még említés szintjén sem vesz tudomást a gyarmati erőszakról (miközben így fogalmaz: „Európa csak akkor lesz egységes, ha közös véleményt tud kialakítani történelméről, ha közös örökségként tudja elismerni a náciizmust, a sztálinizmust, a fasiszta és a kommunista rendszereket, valamint őszinte és érdemi vitát tud folytatni az e rendszerek által az elmúlt évszázadban elkövetett bűnökről.”²

Ez a megközelítés a harcosan antikommunista kelet-európai csoportok győzelme, amelybe jól illik pl. Gereben Ágnes populáris fél-szakmai könyve a Gulágról, (Gereben 2008). Ez a könyvet nem szakmai ereje miatt érdemes felelmegetnünk, hanem azért, mert emblematikusan mutat több diskurzív csavart a tömeges politikai erőszak történelmi emlékezetében. Gereben Ágnes így fogalmaz a duálisan elképzelt horrorpárhuzamról: „Ilyen a XX. század szervezett, kegyetlenkedésekben oly gazdag krónikájának egyik szörnyű fejezete, a szovjet koncentrációs táborok története is. Pedig azt ma már senki sem próbálja tagadni, hogy a Szovjetunióban jó félévszázadon keresztül ezernyi lágerben folyt ártatlan emberek megalázása, kínzása és elpusztítása... A két világrendszer közötti összecsapás később is más volt: a harmadik világ

országokban az egykori gyarmatosítók és az azok által meghonosított állami berendezkedés ellen kitért – szabadságharcként interpretált – „forradalmak” ...jelentették az ütközőpontot.” (7-8). Világos a kapcsolat és ezekben a szövegben explicit módon benne van a teljességgel áldatlan totalitarizmus összemosása a nemzeti-birodalmi terjeszkedés és revitalizációt hirdető kapitalista ideológia és rendszer, illetve a világkapitalizmust megbontani kívánó és a kezdetektől erős nyomás alatt lévő szovjet rendszer között (ennek kritikájáról többek között Griffin 2006, Bartha in: Krausz 2014, Krausz 2001, Orlow 2001). És történik mindez anélkül, hogy valóságos komparatív és globális elemzés indulna el.

Számomra a lényeg itt csak az, hogy a fenti „európai” megközelítésben Európán kívül nem történt semmi, sőt az ottani népek csak zavarták a különben rendben lévő gyarmati állami rendet és kívülről (értsd keletről) instruált forradalmakkal zavarták a Nyugatot a hidegháborús küzdelemben. Perverz ez a gondolati kör, végső célja az, hogy antikommunista kelet-európai csoportok ma maguknak, országuknak vindikálhassák a legmélyebben meghurcolt és teljesen passzív áldozat szerepét. Pedig ez a nézet semmilyen szinten sem tartható.

Ugyan a posztkoloniális irodalom megmutatta, hogy a koloniális rend a nácizmus európai laboratóriuma volt, a náci például az olaszoktól tanulgatták a gyarmati stratégiát (Bernhard 2011, Ben-Ghiat 2005). Tehát, szemben a fentebb is jelzett eurocentrikus önképpel, Európa nem ártatlan, sőt alakítója volt a tömeges politikai erőszak alapján működő koloniális, rasszista rendnek (többek között Cesaire, 2000, Comaroff 1992, Stoler 1995, McClintock 1995, Dean 2001, Elkin 2005, Williams, 1994).

Kelet-Európával kapcsolatban azonban több szempontból is nehéznek bizonyult a posztkoloniális kritikai keret meghonosítása. Ugyan mások mellett pl. Böröcz sikerrel összekapcsolta az intézményesült Európa-fogalom révén a kolonialitást mint a gyarmati uralom kognitív rendjét a kelet-európai változásokkal, főképp a globális kapitalizmusba való teljes integrálódás és az EU fejlődése kapcsán (Böröcz 2000, 2001a, 2001b, 2006, 2009). Ez a komparatív globális link azonban nem terjedt ki a tömeges politikai erőszakra és elnyomásra az államszocialista időszakra vonatkozóan. Hangsúlyozottan már csak azért sem, mert leszámítva a fentebb is jelzett végtelenül leegyszerűsítő és a sarkosan eltérő történelmi identitásokat és cselekedeteket összemosó náci-kommunista totalitarizmus koncepciót és a gyarmati sorsot mechanikusan a kelet-európai kisépkekre átültető meglehetősen groteszk kísérleteket (értsd Ukrajna, Észtország mint a Szovjetunió koloniális áldozata) aligha gondolhatjuk, hogy a kelet-európai ember történelmi köztudatának abszolút negatív pontját jelentő ötvenes években közvetlenül náci vagy koloniális elemek keresendőek. Nem kérdés, hogy mind az erőszak indítéka, belső alapdinamikája, célcsoportjai és megszervezése még metaforikusan sem tekinthető

kolonialis vagy náci és/vagy fasiszta indíttatásúnak. Mégis van valami elgondolkodtató abban, hogy a negyvenes és ötvenes években ezek a folyamatok nagyjából egyszerre zajlanak, és bizony nagyon hasonló elnyomási formákat is öltöttek. Vannak e esetleg még fel nem tárt közös struktúrák a háttérben? Milyen interakció zajlott a különböző térségek között, és ez mennyire magyarázza az adott „lokális” történeteket és írható-e egyáltalán globális történelem e tekintetben?

Az 1956-os magyar felkelés tiszteletére német történészek 1956 „európai és globális távlatairól” jelentettek meg egy igen tanulságos tanulmánykötetet (Carole Fink et al, 2006). Nemcsak azt állítják, hogy 1956 eseményei sorsfordítóak voltak globális történelmi szempontból, hanem hogy vissza kell helyeznünk a magyar 56-ot, az ötvenes éveket (is) a megfelelő világpolitikai összefüggésrendszerbe. A könyv nem tartalmaz hajmeresztő, új megállapításokat, például a moszkvai éjszakai sorsfordító pillanatairól, vagy az Európát uraló hidegháborús konfliktusról. Igazán az izgalmas benne, hogy ha korlátozottan is, de látunk több ötvenhatos történetet is (Dél-Afrika, Egyiptom, Lengyelország, Jugoszlávia, Németország, NATO stb.), és a történetek között összefüggéseket is. Sőt, betekintést nyerünk a korabeli társadalmak belső problémáiba, a politikai elnyomás és erőszak különböző formáiba.

És talán éppen ez a legérdekesebb momentum. Az ötvenes évek kapcsán látni kell, hogy pl. az akkori magyarországi kommunista politikai erőszak nem állt (csak úgy) önmagában és nem csak a blokkbeli szovjet hegemon hatalmi logika irányította. Jelentős részben a belső hatalomváltás és az államilag levezényelt lokális tulajdonátrendezés szervezte. Mindeközben az egész világon megerősödött (vagy a második világháborút követően is tovább zajlott) a kegyetlen harc az erőforrásokért globális tereken is.

Ekkor vált az olaj kiemelt jelentőségű elsődleges energiahordozóvá, és ezáltal hosszú távú geostratégiai érdeké, amint a fenti tanulmánykötetben Raymond Stokes felveti (Fink et al, 2006). Megjelent már a Marshall tervben is, szerepet játszott a szuezi konfliktusban. Ugyanekkor vált véglegessé (mint azt Böröcz József írja egy másik kötetben, Böröcz:2009), hogy a szocialista blokk bővülése miatt fontos, egynegyednyi súlyú gazdasági erőter esett ki a világkapitalizmus rendszeréből, óriási felfordulást okozva a világ akkor vezető hatalmainál. A folyamat komoly pánikot váltott ki a második világháború mérhetetlenül kegyetlen rablóhadjárata és az azzal összefüggő tömeggyilkosságok és gazdasági átrendeződés után.

Közben elindult a két-háromszáz éves gyarmati rendszer teljes szétzilálódása is, India felszabadult, Délkelet-Ázsia, Afrika pedig éppen nekiveselkedett, hogy levesse magáról az európai gyarmatosítók durva és sűrű hálóját. Ez az átalakulás is felerősítette a brutális elnyomást, miután a gyarmatosító csoportok megpróbálták erőforrásaikat növelni, illetve átmenteni a felszabadulás utáni időszakra. Másutt is

tovább folyt a biopolitikai harc, azaz a társadalmi versengés miatt különböző csoportokat zártak ki, gyilkoltak le faji és/vagy osztályalapon számos helyen még a második világháború után is. Csak felvillantva a negyvenes évek végi, ötvenes évek eleji eseményeket: zsidóellenes pogromok folytatódása, kulákprések, hadifoglyok kényszermunkája a Szovjetuniótól Franciaországig, németek kitelepítése a volt megszállt országokból, parasztlázadók elnyomása, nyílt politikai erőszak Mexikóban és Kubában, India felosztása és a 12 milliós kényszermigráció, sor-tüzek Algériában még a felszabadító háború előtt, gyarmati elnyomás Kenyában, Nyaszaföldön, Vietnámban, és a sor még hosszan lenne folytatható. Újból felerősödtek a világon az elnyomó népesedéspolitikai beavatkozások (pl. abortusztilalom, sterilizálás, a születéskorlátozás radikálisabb formái, általános homofóbia) az Egyesült Államoktól Magyarországon át Indiáig. Más szavakkal, állandósult a folyamatos újrapozicionálásból eredő globális és a kapcsolódó lokális erőszak. Ez az erőszakhullám nyugodott le valamennyire a hetvenes évekre a világ egyes régióiban, pl. a békés egymás mellett élés politikája révén Európában – miközben fennmaradt Délkelet-Ázsiában, Afrikában és Latin- Amerikában. Majd egy újabb globális átrendeződés indult el, egy újabb ciklussal, amelynek a következményeivel a politikai hatalom és a társadalmi együttműködés terén még aligha vagyunk tisztában.

Ezen a globális kereten belül kell értékelni a magyar ötvenes évek egyik legnagyobb traumáját. Tömeges volt a politikai üldöztetés, embereket ezrével zártak börtönbe és táborba politikai és származási alapon a második világháború borzalmai után. Tették ezt azért, hogy az osztályviszonyokat átalakítsák, a párt erőforrás és politikai monopóliumát teljessé tegyék, hogy újabb formájú és hatékonyabb erőforrásmenedzsmenttel (értsd: kizsákmányolással) szálljanak be a globális versenybe, és bizonyítsák a szocializmus felsőbbrendűségét. Ez a kényszervilág és kényszermunka rendszer nem csak hazánkban volt így, és nem csak pl. Lengyelországban vagy más kommunista államban.

Maga a tábor, az átnevelő, a büntető vagy éppen a termelési célokat is szolgáló koncentrációs tábor nem kommunista ötlet, hanem a koloniális birodalmak (brit, orosz, német és francia) egyik kedvelt eszközéről van szó (pl. Szibériában, brit koncentrációs táborok a búr háborúban, brit munkatáborok Indiában az 1870-es éhínség idején, fegyenclepek, kolóniák), amit a kelet-európai kommunista hatalmak is átvettek. A huszadik század közepén sem csak a náci, az olasz fasiszták vagy a kommunisták használták (saját vagy elfoglalt területeken), hanem továbbra is igen gyakori volt a felbomló gyarmati rendszerben, amely koloniális rendnek szálai az ötvenes éveket nagyban átszőtték. A náci-kommunista totalitarizmus elmélet már csak ezért sem működhet. Hiányzik a hasonló jellegű és brutalitású koloniális erőszak a képletből.

A britek pl. a második világháború után is széles körben használták olyan gyarmati területeken mint Kenya (sajnos ez a történet kimaradt a fenti könyvből (alapkönyvként lásd Elkins 2005 Füredi 1989) . Itt a negyvenes és ötvenes években mintegy egymillió parasztot üldöztek el egy Dunántúlyi területről a fehér telepesek és állami képviselőik (1 250 000 helyi Kikuyu szorult 2000 négyzetmérföldre és 12 000 négyzetmérföld jutott 30 000 európainak, akiket néhány évtizeddel korábban vittek be). A több mint egy millió Kikuyu gazdát rezervátumokba küldték, több mint hatvanezret pedig szögesdrót mögé zártak, amikor kitört az ún. mau mau lázadás. Azért mau mau, mert a britek még ezt a helyi jelszót sem tudták megérteni, pedig elég egyszerű volt az üzenet: az európaiak menjenek Európába. Az összefogdosott embereket a táborok rendszerén keresztül megszürték, besúgókat szereztek, illetve a foglyokat gyakran megkínózták (például kasztrálták) illetve ki is végezték őket (legalább 1000 főt). A táborlakók dolgoztak például a repülőtér építésén, ahonnan a kényszermunkás halottakat teherautószámra vitték tömegsírokba. A szögesdróttal körülvett falvak nőit tömegesen megerőszakolták, gyerekeik a kényszermunka közben haltak meg a hátukon. Az áldozatok teljes száma történészek szerint biztosan több tízezer volt, de lehetett akár több százezer is (Elkins 2005, érdemes megnézni a BBC 2013-as White Terror című sokkoló dokumentumfilmjét.³⁾

A mozgalom vezetőjét, Dedan Kimathit 1956. október 21-én fogták el és 1957. február 18-án reggel végezték ki. Ugye ismerős eseménysor? Hány és hány ponton! Érdemes elolvasni Frank Furedi magyar 56-os szociológus ide vonatkozó műveit. Ő ugyanis (szinte egyedül az egész 56-os emigrációban) vette a fáradságot, hogy szembe nézzen a koloniális erőszakkal. Ez a szembenézés persze még a brit kormánynak is alig megy mind a mai napig. Egy ideig a fenti eseményeket felhozó panaszosokat (értsd megkínzott áldozatokat) azzal próbálta elintézni 2011 áprilisában, hogy (és most tessék figyelni) 1963-ban átadták a hatalmat, az ügy nem rájuk tartozik. Mára már bocsánatot kért a brit kormány, miután sikerült a Legfelsőbb Bíróság döntésének köszönhetően kiásatni az elrejtett dokumentumok ezreit, amelyek igazolták a túlélők vérfagyasztó emlékeit. Ezt a történetkort végiggondolva összefoglaló a szabadságszerető Nyugat morális fölénye, amit már az ötvenes években is a kommunistákkal és a náccikkal kapcsolatban hangoztattak.

De nem csak ennek a történetnek vannak kísérteties párhuzamai a magyar és kelet-európai ötvenes évekkel. Az algériai háború is ezer ponton kapcsolódik hozzánk (sajnos ez is kimaradt a könyvből), illetve a fenti kenyai történethez. Ugyancsak antikoloniális küzdelemről van szó, brutális az elnyomás, városi forradalmat próbálnak meg kézben tartani hol tankkal, hol sortüzekkel. Még a Párizsban élő algériaiakat is a Szajnába lövik 1961-ben, illetve több tízezer bevándorlót összefogdosnak és börtönbe zárnak 1957-ben. Majd egymillió ember hal

meg a tulajdonukat féltő telepéseket szolgáló politikai erőszak és a háború következtében 1963-ig, pont addig, amíg Kádár megnyitja a börtönajtókat.

És ugye szép, hogy idemenekültek szabadságszerető honfitársaink egy másik birodalom halálos ölelése elől. A kapcsolat perverzítésát mutatja, hogy az 56-os disszidens Marton Lajos két társával együtt 1962. augusztus 22-én részt vett abban a merényletben, amikor az algériai fehér telepéseket képviselő szélsőjobboldali szervezet meg akarta ölni az Algériát feladni készülő francia elnököt (Marton 2003). A merénylet nem sikerült, a „szabadságszerető” 56-osok börtönbe kerültek, majd mégis letelepedhettek Franciaországban. A ma már a magyar szélsőjobb kegyeltjeként feltűnő idős ember könyvében a kommunizmustól való félelemmel igazolja tettét.

Persze nem mindenben teljes a párhuzam. Minket magyarokat az elnyomók rasszista alapon nem tekintettek „morális, közegészségügyi és szociális kockázatnak”, mint azt tették pl. a francia népesedéspolitika alakítói miközben keresték a felhasználható munkaerőt iparuk számára (lásd pl. Joppke, 2005. 106-110).

A rasszista erőszak számunkra már ismeretlen volt az ötvenes években (nem az osztályalapú politikai erőszak), miközben a fél világban még mindig tombolt. Így volt ez a már idézett afrikai államokban és például a könyvben is tárgyalt dél-afrikai történetben, ahol a felszabadulás után az ötvenes évekre állt fel teljes erővel az apartheid (lásd Bill Nasson tanulmányát Fink et al., 2006). Létrejött, és intézményesült az aprólékos rasszista klasszifikáció, megfosztottak állampolgári jogoktól embermilliókat, tiltották a politikai megmozdulásokat, a kommunista pártot és a vegyes házasságot, rasszista igazolványtörvényt vezettek be, és a sort hosszan folytathatnánk. Újabb nácizmus a nácizmus után éppen az ötvenes években. Ezt próbálta meg ellensúlyozni, Bill Nasson érdekes elemzése alapján a Non-European Unity Movement, amely hiába volt Moszkva-ellenes és antikommunista, mégis, a kommunizmus billogával izolálta őket a dél-afrikai kormány. Nem volt kiút egy kevésbé rasszista világ irányában. A koloniális hagyományokra épülő rasszista kontroll mindent felülírt és ebben a kelet-európai elnyomással való ríogatás a hatalmi technikák egyik kiemelt eleme volt.

A gyarmati szálak azonban még másutt is nagyon erősek voltak. Nem csak Vietnámban, ahova a volt gyarmatosítók, a brit külpolitika és francia oldalról Robert Schumann éppen a vonakodó Amerikát akarta belerángatni a piszkos gyarmati ügyletekbe Indokínában (Lásd Atwood 2007). Nem csak Egyiptomban, ahol a britek és a franciák a fiatal Izraelt használták pajzsként (lásd Motti Golani tanulmányát Fink et al, 2006) a szuezi csatorna újbóli megszerzése érdekében. Megjegyzem, egészen szűklátókörű az a magyarországi történeti közvélekedés, miszerint 1956-ban, holmi külső, afrikai ügy miatt hanyagolták el a magyar ügyet a különben szabadságszerető népek, akiknek minket

kellett volna támogatniuk. 1956 novemberében egy koloniális puccskísérltet zajlott a globális előjogok visszaszerzése érdekében, amit az USA és a Szovjetunió állított meg különböző megfontolások alapján. A nemzeti szuverenitás védelme Magyarországon nem sikerült, míg Egyiptom meg tudta őrizni kontrollját a szuezi csatorna felett. Talán jobban kellett volna ezt látnia Titónak (lásd Andrey Edemskiy tanulmányát Fink et al, 2006), aki mindeközben és az 56-os forradalom után is viszonylag felszabadultan tárgyalgatott Hruscsovvval. Csak a saját országa szuverenitásával törődött és még a munkásönigazgatás kérdését is harmadlagosnak tekintette az egyezkedés során. Örült a szovjet pénzbeli segélyeknek és hiteleknek, és egyedül a saját országa esetében félt a sztálinista beavatkozástól. Nehéz volt ekkor meglátni benne az el nem kötelezettek mozgalmának egyik szószólóját.

Szóval nem csak a volt koloniális világban kísértettek a koloniális összefüggések, hanem Európában is, mint azt Mathieu Segers hallatlan érdekes tanulmányában olvashatjuk (Fink et al, 2006). Éppen a Római Szerződés, azaz az Európai Unió alapító szerződésének megkötése kapcsán. Az 1956 őszén zajló Közös Piac és a EURATOM tárgyalások során Adenauer hosszan küzdött a francia kormány újabb és újabb kívánságaival. Emellett az 1956-os forradalom és a szuezi válság felvetette egy újabb globális konfliktus lehetőségét is. Adenauer az európai államok Amerikával szembeni összefogásában látta az egyik kiutat Európa számára. Tehát a posztkoloniális pozicionálás alapján zárkózott fel a franciák és az angolok mellé és lépett még tovább a Közös Piac irányába. A francia Marjolin előállt az ún. *Eurafrrique* tervvel, amely szerint meg kell nyitni a Közös Piacot a tengerentúli területek (a gyarmatok) irányába. Adenauer ezen ügy kapcsán még Németország érdekeit is feladta. A Mollet-kormány ugyanis *condition sine qua non*-nak tekintette a terv német pénzügyi támogatását. Azaz a gyarmatokkal már nem rendelkező Németországtól szemtelen módon pénzt kértek a franciák gyarmataik integrálása érdekében. Ezt fogadta el Adenauer némi tiltakozás után, és a német tárgyalók végül belementek az üzletbe a magyarországi és szuezi események közepette. Mint a szerző megállapítja, ezzel hárult el az utolsó akadály a Római Szerződés megkötése elől. Ennyire erősek voltak a koloniális kötelékek.

Tehát a globális és a kapcsolódó lokális erőforrásküzdelem kiéleződése a kulcskérdés a második világháború és rasszista tébolya után, a koloniális rend összeomlása és a versengő erőként felálló, a globális és lokális tulajdonviszonyokat megváltoztató államszocialista blokk felállása következtében. Ezért kell e szálak mentén is integrálni és összekapcsolni ezeket a történéseket is a globális történeti folyamatokba. Ettől még a folyamatok nem lesznek ugyanazok, csak kapnak egy olyan globális kontextust, ami közös volt, és ami részben szervezte a lokális és regionális folyamatokat. Feladatunk tehát ezért inkább az, hogy értsük meg miképpen alakult az adott világrész története a globá-

lis hierarchiák és globális és a kapcsolódó lokális erőforrásmenedzsment összefüggésében. Senki sem fog patyolat tisztán kijönni ebből a globális történetből. Sem a kommunisták, sem az angol vagy francia politikai elit, de még igazából a vonatkozó ellenállók sem. Kivéve tán az egész emberiséget. Mert végre nem lokális, törzsi, vallási, osztály és rassz mitológiák alapján gondoljuk el a történelmét, hanem meglátjuk, hogy a globális összefüggésekben ki hova néz, és hogyan helyezkedik társadalmilag és politikailag. Erről kellene elgondolkodnunk nekünk is a mondvascsinált viták, hamis és lukas összehasonlítások helyett, az áldozatok valós emléke érdekében.

Irodalom

- Aly, Götz (2012): *Hitler népállama – Rablás, faji háború és nemzeti szocializmus*. Atlantisz. 2012,
- Atwood, Mark, Lawrence and Fredrik Logevall (eds) (2007): *The First Vietnam War: Colonial Conflict and Cold War Crisis*. By Cambridge: Harvard University Press
- Ben-Ghiat, R. and Fuller, M. (eds.) 2005: *Italian colonialism*. Palgrave, New York.
- Bernhard, Patrick (2011): *From Libya to the general gouvernement: Italian colonialism as a model for the German planning in Eastern Europe*. ENIUGH Conference paper, London.
- Böröcz József (2000): *The fox and the raven: The European Union and Hungary renegotiate the margins of "Europe"*. Comparative Studies in Society and History 42, 4 (October): 847–75.
- Böröcz József (2001): *Döntés és indoklása – avagy miként szivárog a szubsztancia a formális jogba az Európa Unió keleti bővítése kapcsán*. Replika, június, no. 43–44. 193–222. In English: *Rationales for a choice: How substance enters formal law in the "Eastern Enlargement" of the European Union*. <http://www.rci.rutgers.edu/~jborocz/ration2.htm>
- Böröcz, József (2001b): *Bevezető. Birodalom, kolonialitás és az EU "keleti bővítése" (Introduction. Empire, coloniality and the "Eastern enlargement" of Europe)*. In Böröcz-Kovács (2001a). 23-44
- Böröcz, J. 2006: *"Goodness Is Elsewhere: The Rule of European Difference"* Comparative Studies in Society and History. 48, 1: 110–38.
- Routledge 2009: *The European Union and Global Social Change: A Critical Geopolitical-Economic Analysis*
- Césaire, Aimé (2000): *Discourse on colonialism; translated by Joan Pinkham* Published New York : Monthly Review Press,
- Davies, Norman (2001): *Európa története*, Budapest, Osiris
- Dean, M. 2001: *"Demonic Societies: Liberalism, Biopolitics, and Sovereignty*. In Elkin, Caroline (2005): *Imperial Reckoning: The Untold Story of Britain's Gulag in Kenya*. New York, NY: Henry Holt. 2005.
- Hansen, Thomas Blom, and Finn Stepputat (eds.) (2001): *Introduction. States of imagination: Ethnographic explorations of the postcolonial state*. Durham, N.C.: Duke University Press, pp. 41–64.

- Fink, Carole, Frank Hadler, Tomasz Schramm (eds.) (2006): *1956. European and Global Perspectives*, Leipzig 2006
- Foucault, M. 1991: *Right of death and power over life*. In Rabinow, P. (ed.): *The Foucault reader*. Penguin: London. 258–273.
- Furedi, Frank (1989): *The Mau Mau war in perspective* London : James Currey, Gereben Ágnes: *Beszélgetések a Gulágról*, Helikon 2008
- Griffin, Roger: *The nature of fascism* London : Routledge, 2006, c1991
- Joppke, Christian (2005): *Selecting by Origin: Ethnic Migration in the Liberal State* Cambridge, Harvard University Press, 106-110
- Krausz Tamás (szerk.) (2001) *Gulag: A szovjet táborrendszer története* Budapest : Pannonica
- Krausz Tamás, Varga Éva Mária] (2013): *A magyar megszálló csapatok a Szovjetunióban: levéltári dokumentumok, 1941-1947 /*
- Krausz Tamás, Barta Tamás (2014) (szerk): *Az antiszemitizmus történeti formái a cári birodalomban és a Szovjetunió területén* Russica Pannonica.
- Marton Lajos (2003): *Meg kell ölni De Gaulle-t. Budapesttől Petit Clamart-ig* Budapest Kossuth Kiadó
- McClintock, A. (1995): *Imperial Leather: Race, Gender, and Sexuality in the Colonial Contest* New York: Routledge.
- Melegh, Attila (2006): *On the East/West Slope. Globalization, Nationalism, Racism and Discourses on Central and Eastern Europe* New York-Budapest, CEU Press.
- Melegh, Attila (2010): *Between global and local hierarchies: population management in the first half of the twentieth century* Demográfia English Edition, 2010, vol 53 no. 5, 51-77.
- Orlow Dietrich (2001): *A fasizmus arcai. Interjú* Eszmélet, 13. évf. 52. szám (2001 tél)
- Quine, M. S. (1996): *Population Politics in Twentieth Century Europe* Routledge, New York.
- Stoler, A. L. (1995): *Race and the education of desire. Foucault's history of sexuality and the colonial order of things* Durham, London: Duke University Press.
- Stoler, A. L. (2000): *Sexual Affronts and Racial Frontiers* In: Back and Solomos (eds.): *Theories of race and racism A Reader*. Routledge, London, 324–353.
- Turda, M. (2010): *Modernism and eugenics* New York: Palgrave Macmillan.
- Williams, Patrick and Laura Chrisman (eds) (1994): *Colonial discourse and post-colonial theory : a reader* New York : Columbia University Press,

Jegyzet

- ¹ A szöveg egy része megjelent már. Melegh Attila (2012): A magyar és a globális ötvenes évek, *Élet és Irodalom*, LVI. évf. 42. szám. 2012. október 19. A jelenlegi változat ezen részeket is átdolgozta.
- ² <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0213+0+DOC+XML+V0//HU>
- ³ <https://www.youtube.com/watch?v=d3y3zccaj8w>